

pieczęć szkoły

**WOJEWÓDZKI KONKURS PRZEDMIOTOWY
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH
WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO
W ROKU SZKOLNYM 2023/2024**

BIOLOGIA

KURATORIUM OŚWIATY
w Katowicach

wom
CZĘSTOCHOWA

Informacje dla ucznia

1. Na stronie tytułowej arkusza w wyznaczonym miejscu wpisz swój kod ustalony przez komisję.
2. Sprawdź, czy arkusz konkursowy zawiera 17 stron (zadania 1-28).
3. Czytaj uważnie wszystkie teksty i zadania.
4. Rozwiązania zapisuj długopisem lub piórem z niebieskim tuszem. Nie używaj korektora.
5. W zadaniach zamkniętych podane są trzy lub cztery odpowiedzi: A, B, C lub A, B, C, D. Wybierz, zgodnie z poleceniem, jedną odpowiedź i zaznacz znakiem „X” **bezpośrednio na arkuszu**.
6. Staraj się nie popełniać błędów przy zaznaczaniu odpowiedzi, ale jeśli się pomylisz, błędne zaznaczenie otocz kółkiem ⊗ i zaznacz inną odpowiedź znakiem „X”.
7. W zadaniach zamkniętych typu prawda/fałsz wpisz w tabeli Tak, gdy stwierdzenie jest prawdziwe lub Nie, gdy jest fałszywe. **Nie używaj drukowanych liter.**
8. Rozwiązania zadań otwartych zapisz czytelnie w wyznaczonych miejscach. **Pomyłki przekreślaj, a prawidłową odpowiedź zapisz obok lub nad skreśleniem.**
9. Przygotowując odpowiedzi na pytania, możesz skorzystać z miejsc opatrzonych napisem *Brudnopis*. Zapisy w brudnopisie nie będą sprawdzane i oceniane.

KOD UCZNIWA

.....
.....
*Imię i nazwisko ucznia
(wypełnia wojewódzka
komisja konkursowa)*

Stopień
trzeci

**Czas pracy:
90 minut**

Nr zadania	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	Razem
Liczba punktów możliwych do zdobycia	1	2	3	1	1	5	3	3	3	2	2	4	1	1	2	3	2	2	2	2	2	2	1	1	3	2	2	2	60
Liczba punktów ustalona przez wojewódzką komisję konkursową																													

Liczba punktów umożliwiająca uzyskanie tytułu finalisty - 30

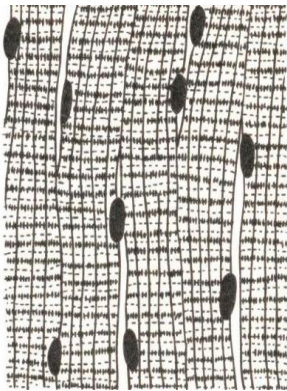
Liczba punktów umożliwiająca uzyskanie tytułu laureata - 54

Podpisy członków komisji:

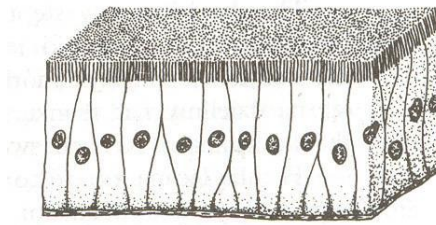
1. Przewodniczący – .....
2. Członek komisji sprawdzający pracę – .....
3. Członkowie komisji weryfikujący pracę – .....

Zadanie 1. (1 pkt)

Mitochondrium jest centrum energetycznym komórki odpowiedzialnym za uwalnianie energii ze związków organicznych w procesie oddychania tlenowego. Im większe jest zapotrzebowanie energetyczne tkanki tym większa jest liczba występujących w jej komórkach mitochondriów. Na rysunkach A, B, C przedstawiono trzy rodzaje tkanek występujących u człowieka.

A

B

C

Na podstawie: Podbielkowska, Z. Podbielkowski, *Biologia z higieną i ochroną środowiska*, WSiP, Warszawa 1995

Podaj literę, spośród A-C, którą oznaczono rysunek tkanki z największą liczbą mitochondriów w komórkach i uzasadnij swój wybór uwzględniając w odpowiedzi nazwę tkanki.

Litera..... Uzasadnienie .....

.....

Zadanie 2. (2 pkt)

Na rysunku przedstawiono elementy morfotyczne krwi człowieka oznaczone literami A i B.

A

B

Na podstawie: A. Helmin, J. Holeczek *Biologia na czasie 2* Nowa Era, Warszawa 2020

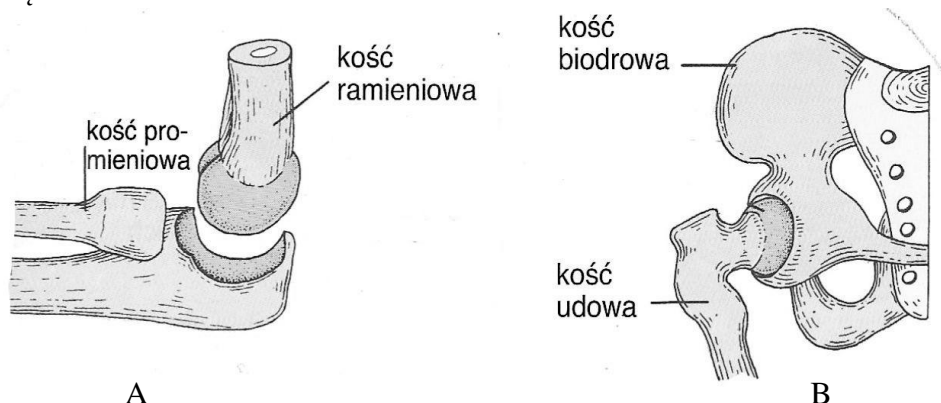
Podaj nazwę każdego elementu morfotycznego krwi przedstawionego na rysunku i określ jego funkcję.

A ..... Funkcja .....

B ..... Funkcja .....

Zadanie 3. (3 pkt)

Na rysunkach A i B przedstawiono dwa rodzaje stawów ruchomych, występujących w szkielecie człowieka. Nazwy stawów pochodzą najczęściej od jednej lub dwóch kości, które je tworzą.

Na podstawie: B. S. Beckett, R.M. Gallagher, Co-ordinated Science Biology, Oxford University Press 1996

a) Podaj nazwę i rodzaj przedstawionych na rysunku stawów. Rodzaj stawu wybierz spośród podanych niżej.

siodełkowy   zawiasowy   kulisty   obrotowy

Nazwa stawu A ..... Rodzaj stawu .....

Nazwa stawu B ..... Rodzaj stawu .....

b) Wymień dwa elementy budowy stawu ruchomego, które zapobiegają ścieraniu się kości podczas ruchu.

.....

Zadanie 4. (1 pkt)

Oceń słuszność stwierdzenia „W układzie krwionośnym człowieka wszystkie tętnice transportują krew utlenowaną”.

Ocena ..... Uzasadnienie .....

.....

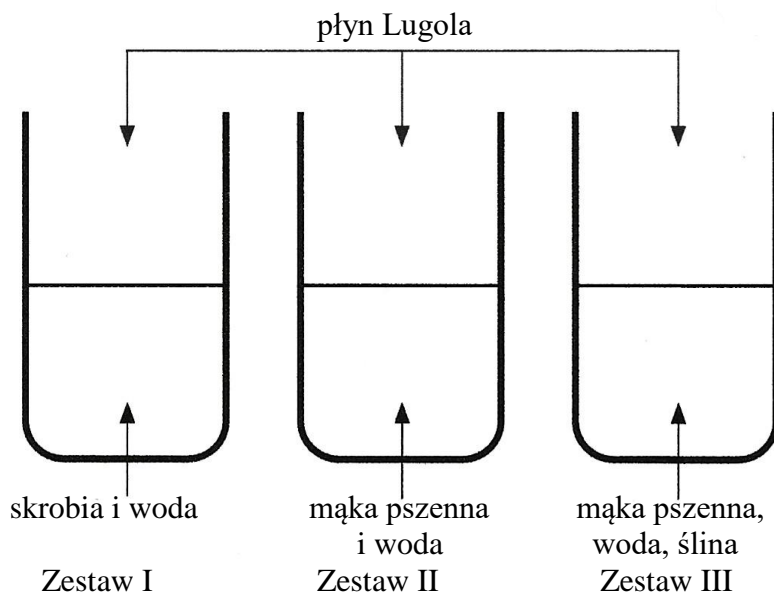
Zadanie 5. (1 pkt)

Zaznacz, spośród A-D, rolę kalcytoniny w utrzymaniu stałego stężenia jonów Ca^{+2} we krwi.

- A. Uwalnianie jonów wapnia z kości
- B. Zwiększenie wchłaniania jonów wapnia w jelicie
- C. Zmniejszenie wchłaniania jonów wapnia w jelicie
- D. Pobudzenie wchłaniania jonów wapnia w nerkach

Zadanie 6. (5pkt)

Na rysunku przedstawiono przebieg doświadczenia. Trzy probówki różniące się zawartością umieszczono w naczyniu z wodą o temperaturze około 36°C. Po upływie godziny dodano do każdej probówki kilka kropli brunatnego płynu Lugola i obserwowano jak zmienia się zabarwienie zawartości probówek.

a) Sformułuj problem badawczy do przedstawionego doświadczenia.

.....

b) Wyjaśnij, w jakim celu dodano do probówek płynu Lugola i wypełnij tabelę przedstawiającą wyniki doświadczenia.

.....

.....

Wyniki doświadczenia			
Nr zestawu	I	II	III
Kolor			

c) Sformułuj wniosek wynikający z przeprowadzonego doświadczenia.

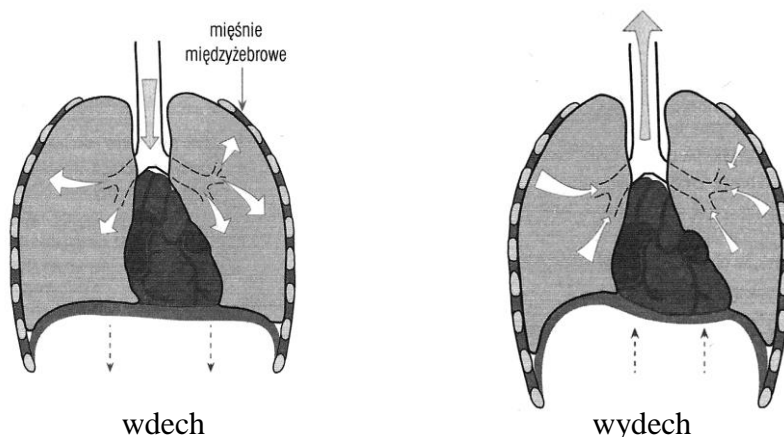
.....

d) Określ funkcję skrobi w komórkach ziarniaka pszenicy i bulwy ziemniaka.

.....

Zadanie 7. (3 pkt)

Na rysunku przedstawiono przekrój przez klatkę piersiową człowieka podczas wdechu i wydechu.

Na podstawie: T. Greenwood, R. Allan, L. Shepherd, *Biologia*, Seria z Tangramem, Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, Gdańsk 2006

a) Podkreśl właściwe wyrazy napisane kursywą, tak aby tekst opisujący mechanizm wentylacji płuc u człowieka był prawidłowy.

Podczas spokojnego wdechu mięśnie międzyżebrowe i przepona *rozkurczają się/kurczą się*. Objętość klatki piersiowej *zwiększa się/zmniejsza się*. A tym samym ciśnienie powietrza wewnątrz płuc *maleje/zwiększa się* i powietrze jest zasysane do płuc. Usunięcie powietrza z płuc odbywa się, gdy mięśnie międzyżebrowe i przepona *rozkurczają się/kurczą się*.

b) Podaj nazwę elementu budowy liścia u roślin okrytonasiennych odpowiedzialnego za wymianę gazową.

.....

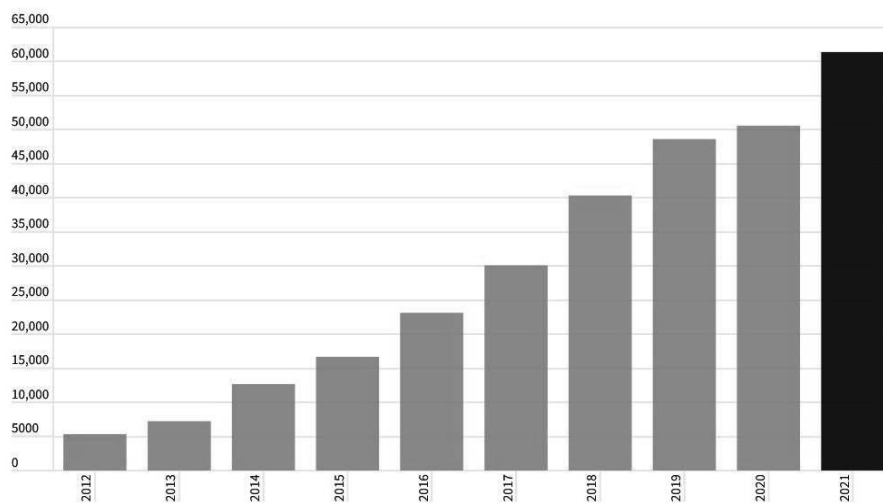
Zadanie 8. (3 pkt)

Oceń poprawność stwierdzeń dotyczących układu nerwowego i narządów zmysłu, wpisując w tabeli Tak, gdy stwierdzenie jest prawdziwe lub Nie, gdy jest fałszywe. Nie używaj drukowanych liter.

	Stwierdzenie	Tak/ Nie
1.	Kora mózgowa jest zbudowana z sieci ciał komórek tworzących istotę szarą, odpowiadającą za wyższe czynności nerwowe.	
2.	Do podstawowych funkcji mózdzku należą koordynowanie ruchów, utrzymywanie równowagi ciała i napięcia mięśni.	
3.	Komórki światłoczułe siatkówki oka to czopki wrażliwe na ruch i natężenie światła oraz pręciki reagujące na barwę światła.	

Zadanie 9. (3 pkt)

Na wykresie przedstawiono liczbę uchyień od szczepień obowiązkowych dzieci w Polsce, w latach 2012 – 2021.

Na podstawie: Szczepienie info, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego

a) **Określ, na podstawie analizy wykresu, tendencję dotyczącą zmian liczby uchyłania się od szczepień obowiązkowych dzieci w latach 2012-2021.**

.....

b) **Zaznacz, spośród A-D, cechy odporności organizmu uzyskane poprzez szczepienie.**

- A. długotrwała, nabyta, czynna, sztuczna
- B. krótkotrwała, nabyta, bierna, naturalna
- C. długotrwała, wrodzona, bierna, sztuczna
- D. krótkotrwała, wrodzona, czynna, naturalna

c) **Podaj jedną różnicę w sposobie działania między szczepionką a surowicą.**

.....

.....

Zadanie 10. (2 pkt)

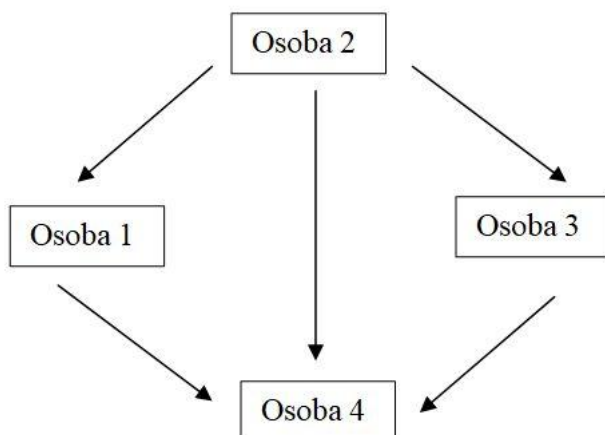
Uzupełnij poniższy tekst, zaznaczając w zdaniach wybrane odpowiedzi spośród A-H tak, aby informacje dotyczące regulacji stężenia glukozy we krwi były prawdziwe.

Gdy poziom glukozy we krwi wzrasta ponad normę A/ B uwalnia C/ D. Hormon ten obniża stężenie cukru we krwi pobudzając przekształcanie glukozy do E/ F w wątrobie. Antagonistycznie działa G/ H.

A. tarczyca	B. trzustka
C. insulinę	D. glukagon
E. glukagonu	F. glikogenu
G. glukagon	H. insulina

Zadanie 11. (2 pkt)

Na schemacie przedstawiono możliwości przetaczania krwi pomiędzy osobami oznaczonymi od 1 do 4.

a) Zaznacz, spośród A-D, zestaw grup krwi u wszystkich czterech osób tak, aby możliwe było przetoczenie krwi zgodnie z przedstawionym schematem.

	Osoba 1	Osoba 2	Osoba 3	Osoba 4
A.	0	A	AB	B
B.	A	B	AB	0
C.	B	0	A	AB
D.	0	A	B	AB

b) Wyjaśnij, dlaczego osoba nr 2 może być uniwersalnym dawcą. W odpowiedzi uwzględnij pojęcia: antygeny i przeciwciała.

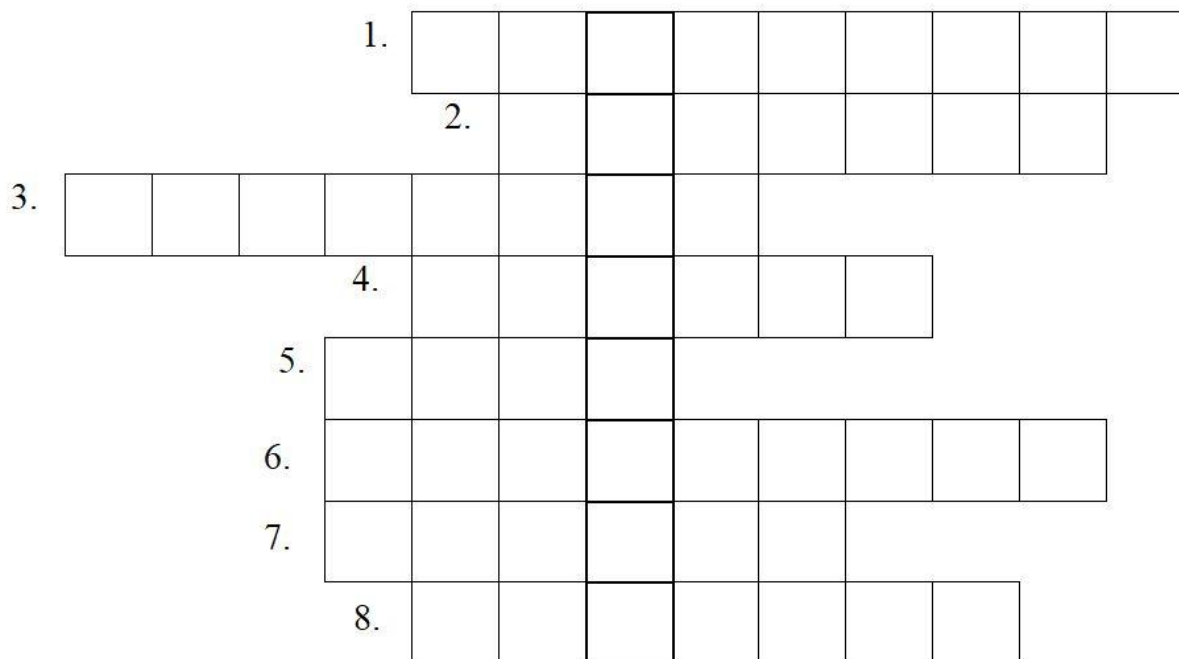
.....

.....

.....

Zadanie 12. (4 pkt)

Rozwiąż krzyżówkę tak, aby powstało hasło – element budowy męskiego układu rozrodczego, w którym dojrzewają i są przechowywane plemniki. Hasło nie jest oceniane, ale weryfikuje Twoje odpowiedzi.

1. okres przekwitania u kobiety, w którym ustaje aktywność jajników
2. miejsce zapłodnienia komórki jajowej
3. uwolnienie dojrzałej komórki jajowej z jajnika
4. przenosi nasienie z ciała mężczyzny do ciała kobiety podczas stosunku płciowego
5. rozwija się w macicy kobiety w czasie ciąży
6. hormony wydzielane przez jajniki
7. skórny worek u mężczyzn, zapewniający jądom optymalną temperaturę
8. gameta męska

Zadanie 13. (1 pkt)

Zaznacz, spośród A-D, elementarne składniki nukleotydów budujących cząsteczkę DNA

- A. adenina, guanina, cytozyna, uracyl, ryboza, reszta kwasu fosforowego
- B. adenina, guanina, cytozyna, tymina, ryboza, reszta kwasu fosforowego
- C. adenina, guanina, cytozyna, uracyl, deoksyryboza, reszta kwasu fosforowego
- D. adenina, guanina, cytozyna, tymina, deoksyryboza, reszta kwasu fosforowego

Zadanie 14. (1 pkt)

Jest najdłuższą fazą cyklu komórkowego. Komórka wtedy rośnie i prowadzi aktywny metabolizm. Pod koniec fazy odbywa się synteza enzymów niezbędnych do replikacji DNA.

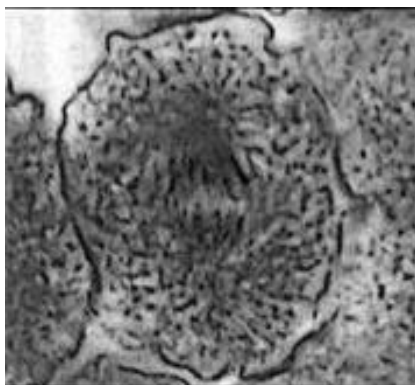
Zaznacz, spośród A-D, opisaną fazę cyklu komórkowego.

- A. M   B. G₁   C. S   D. G₂

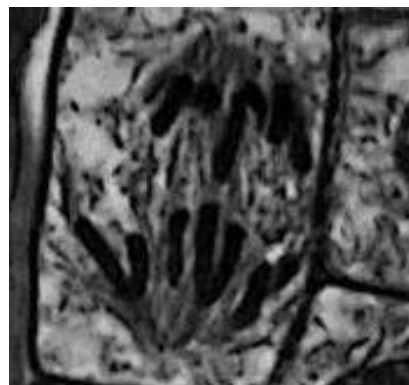

Zadanie 15. (2 pkt)

Na fotografiach przedstawiono komórkę roślinną i zwierzęcą podczas tego samego etapu podziału mitotycznego jądra komórkowego.

komórka zwierzęca

komórka roślinna

Na podstawie: E.P. Solomon L.R. Berg D.W. Martin *Biologia*, MULTICO Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2007

a) Podaj nazwę etapu mitozy przedstawionego na fotografiach.

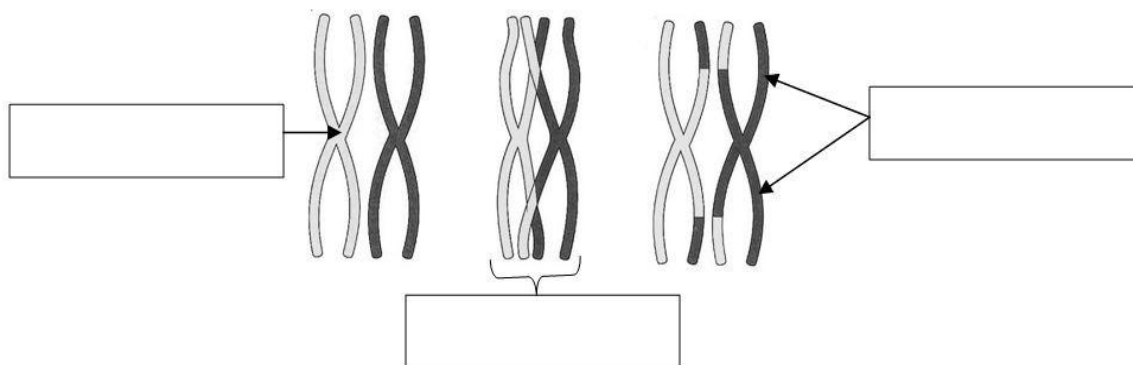
.....

b) Podaj jedną różnicę w budowie komórki roślinnej i zwierzęcej, widoczną na fotografiach.

.....

Zadanie 16. (3 pkt)

Na rysunku przedstawiono proces zachodzący podczas podziału meiotycznego.

Na podstawie: Pr. zbiorowa *Biologia Jedność i różnorodność*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2008

a) Podaj nazwę przedstawionego na rysunku procesu.

.....

b) Przyporządkuj i wpisz w ramki na rysunku nazwy struktur biorących udział w przedstawionym procesie.

biwalent

centromer

chromatyda

c) Określ znaczenie przedstawionego na rysunku procesu.

.....
.....

Zadanie 17. (2 pkt)

Leptyna jest hormonem, uczestniczącym w kontroli przyjmowania pokarmu. Hormon ten, zwany również „hormonem sytości”, jest syntetyzowany i wydzielany głównie przez komórki tkanki tłuszczowej. Głównym efektem działania leptyny jest pobudzenie grupy neuronów, stymulujących uczucie sytości oraz hamowanie syntezy neuropeptydu pobudzającego łaknienie. W bardzo niewielkim ułamku populacji ludzkiej występuje mutacja w obrębie genu kodującego leptynę. Spadek wrażliwości organizmu na leptynę powoduje syrop glukozowo-fruktozowy występujący w wielu produktach (napoje, desery, jogurty, sałatki, dżemy, kompoty).

Na podstawie: www.kzf.amp.edu.pl/files/PL/LAKNIENIE.doc

a) Wyjaśnij wpływ mutacji genu kodującego leptynę na łaknienie (apetyt) u człowieka.

.....
.....

b) Podaj przykład jednej, możliwej konsekwencji zdrowotnej spożywania produktów spożywczych zawierających syrop glukozowo-fruktozowy.

.....

Zadanie 18. (2 pkt)

O grupach krwi u człowieka: A, B, AB, 0 decydują trzy allele: I^A , I^B , i . Pani Kowalska ma grupę krwi B, a pan Kowalski AB. Państwo Frankowscy - każde z nich ma grupę krwi B. Dzieci: Karolina ma grupę krwi 0, a Franek grupę krwi A.

Określ, które dziecko należy do których rodziców. Uzasadnij swoją odpowiedź zapisując genotypy kobiet i mężczyzn oraz wypełniając szachownice genetyczne. Zapisując genotypy, posłuż się oznaczeniami alleli: I^A , I^B , i .

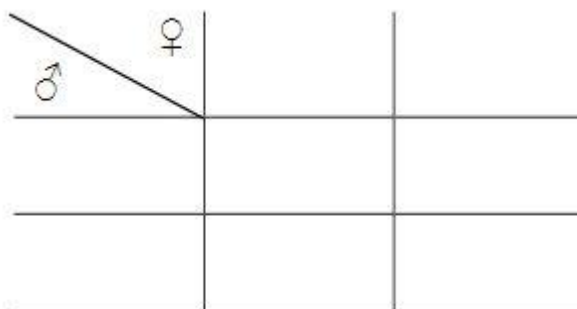
Państwo Kowalscy

Genotyp kobiety..... Genotyp mężczyzny.....

♂	♀		

Państwo Frankowscy

Genotyp kobiety..... Genotyp mężczyzny.....

Karolina jest córką państwa ....., a Franek jest synem państwa .....

Zadanie 19. (2 pkt)

Choroba Huntingtona wywoływana jest przez letalny (prowadzący do śmierci), dominujący allel. W tej groźnej chorobie dochodzi do zaburzeń w funkcjonowaniu układu nerwowego, objawiających się mimowolnymi ruchami płasawicznymi, zmianami psychicznymi i otępieniem. Rozwój choroby i pojawienie się objawów następuje zwykle po ukończeniu czterdziestego roku życia, a po 15-20 latach choroba prowadzi do śmierci wskutek powikłań sercowych lub zapalenia płuc.

a) Wyjaśnij, dlaczego ten dominujący allel nie jest eliminowany z populacji ludzkiej mimo swej śmiertelności.

.....
.....
.....

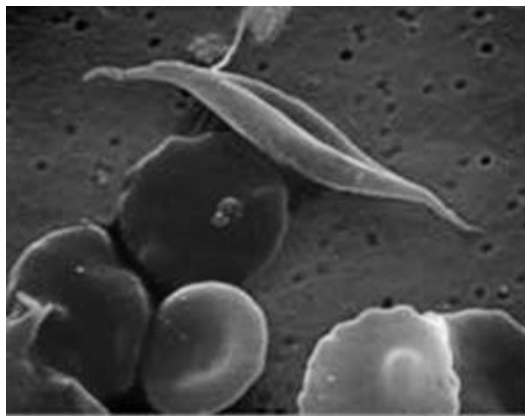
b) Podkreśl rodzaj chromosomu, na którym zlokalizowany jest gen warunkujący chorobę Huntingtona.

autosom

chromosom płci

Zadanie 20. (2 pkt)

Na zdjęciu z elektronowego mikroskopu skaningowego przedstawiono obraz krwi człowieka z chorobą uwarunkowaną genetycznie.

Na podstawie: EM Unit, UCL Medical School, Royal Free Campus / Wellcome Images

a) Podaj nazwę choroby, której objawy są widoczne na zdjęciu.

.....

b) Wyjaśnij, dlaczego heterozygoty posiadające zmutowany allel nie wykazują poważnych objawów tej choroby.

.....

.....

Zadanie 21. (2 pkt)

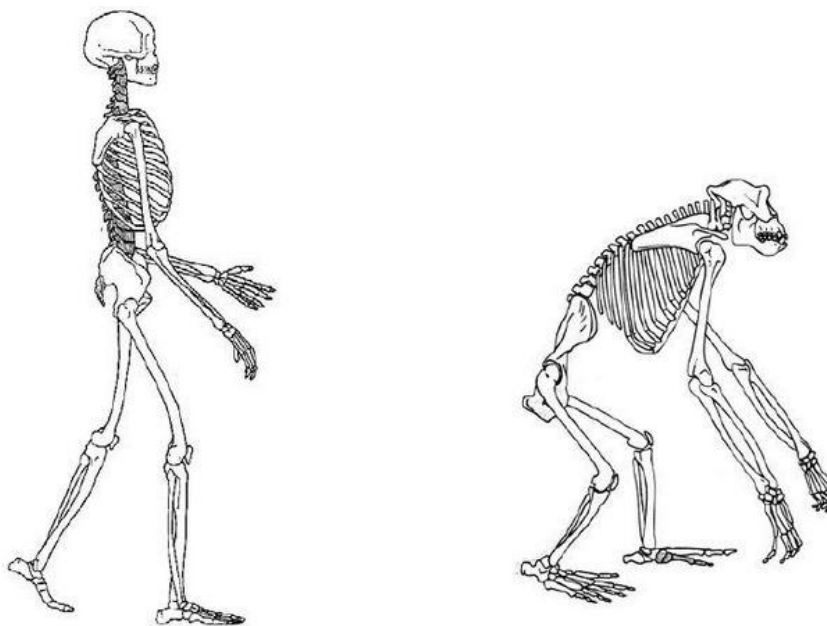
Zaznacz, spośród A-D, błędne stwierdzenie dotyczące narządów szczątkowych i podaj jeden przykład narządu szczątkowego u człowieka.

- A. Są pozostałością po ewolucyjnych przodkach
- B. Występują u współcześnie żyjących organizmów
- C. Pojawiają się u pojedynczych osobników sporadycznie
- D. Uległy uwstecznieniu, ponieważ przestały pełnić określone funkcje

Przykład .....

Zadanie 22. (2 pkt)

Na rysunku przedstawiono szkielet szympansa i człowieka.

Na podstawie: E.P. Solomon L.R. Berg D.W. Martin *Biologia*, MULTICO Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2007

Określ jedno przystosowanie w budowie szkieletu do sposobu poruszania się człowieka - dwunożność i szympansa – czworonożność.

Człowiek .....

Szympansa .....

Zadanie 23. (1 pkt)

Zaznacz, spośród A-D, zwierzęta tworzące populację.

- A. Ptaki gniazdujące w województwie śląskim
- B. Wszystkie gatunki ryb drapieżnych w jeziorze Wigry
- C. Mrówki w mrowiskach na terenie lasu podmiejskiego
- D. Dziecioty zielone występujące w Białowieskim Parku Narodowym

Zadanie 24. (1 pkt)

Podkreśl wszystkie elementy, spośród niżej wymienionych, które mogą wchodzić w skład biocenozy jeziora.

ślizg wodny, kamienie otoczaki, nasłonecznienie, larwy chrzączek (owady, których larwy żyją w wodzie), trzcina pospolita, woda, dżdżownica, wąż Eskulapa, konwalia majowa, muł przydenny, żółw błotny

Zadanie 25. (3 pkt)

Inwazyjne gatunki obce to rośliny i zwierzęta, które zajmując dany obszar, wypierają z niego gatunki stanowiące naturalne i pożądane elementy określonego ekosystemu oraz warunkujące jego prawidłowe funkcjonowanie. Na nowym, obcym terenie potrafią się szybko rozprzestrzenić, a następnie wpisać na stałe w środowisko. Konkurują z gatunkami rodzimymi i powodują przede wszystkim niszczenie bioróżnorodności.

a) **Zaznacz, spośród A-C, poziom bioróżnorodności, na który najmniej wpływają gatunki inwazyjne.**

A. gatunkowa

B. genetyczna

C. ekosystemowa

b) **Wyjaśnij, dlaczego gatunki inwazyjne są zagrożeniem bioróżnorodności.**

.....
.....

c) **Podkreśl, spośród niżej wymienionych, dwa gatunki inwazyjne.**

jelonek rogacz   norka amerykańska   modrzew europejski   barszcz Sosnowskiego

Zadanie 26. (2 pkt)

Przeżuwacze takie jak krowa oprócz szerokich, płaskich i pofałdowanych zębów przedtrzonowych i trzonowych mają dodatkowe przystosowanie do roślinożerności. W pierwszej komórce czterokomorowego żołądka występują bardzo liczne bakterie i pierwotniaki.

a) **Wykaż, że obecność bakterii i pierwotniaków w pierwszej komórce żołądka krowy jest przystosowaniem do roślinożerności.**

.....
.....
.....

b) **Zaznacz, spośród A-C, rodzaj oddziaływania nieantagonistycznego między bakteriami i orzęskami a krową.**

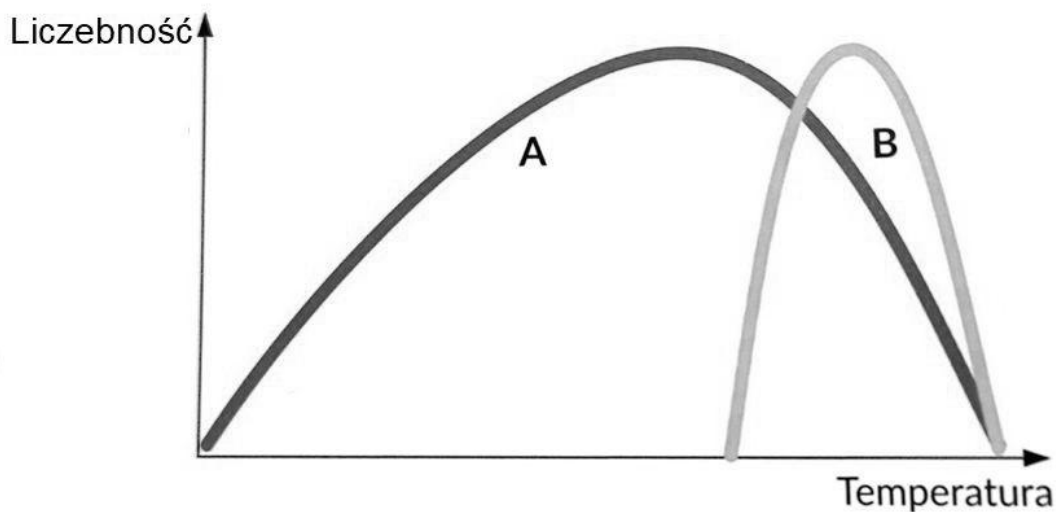
A. symbioza

B. protokooperacja

C. komensalizm

Zadanie 27. (2 pkt)

Krzywe A i B na wykresie, przedstawiają zakresy tolerancji na temperaturę dwóch gatunków ptaków - sroki pospolitej i bociana białego.

Na podstawie: Opracowanie własne

a) **Zaznacz właściwe dokończenie zdania dotyczącego zakresu tolerancji przedstawionego na wykresie, wybrane spośród A-B oraz jego poprawne uzasadnienie, wybrane spośród 1-3**

Zakres tolerancji ekologicznej na temperaturę otoczenia sroki pospolitej, szeroko rozpowszechnionej w Polsce, zaznaczono na wykresie literą

A.	ponieważ	1.	zimowiska są ulokowane poza obszarami lęgowymi.
B.		2.	jest gatunkiem, który nie podejmuje wędrówek.
		3.	ma wąski zakres tolerancji.

b) **Zaznacz, spośród A-B, jakim ptakiem pod względem zdolności do samodzielnego życia piskląt i opieki rodziców nad pisklętami jest bocian biały i uzasadnij swój wybór.**

A. zagniazdownik

B. gniazdownik

Uzasadnienie .....

Zadanie 28. (2 pkt)

Kwaśne deszcze, śnieg lub mgły są skutkiem obecności w powietrzu kwasów, które sprawiają, że opad atmosferyczny ma odczyn pH mniejszy niż 5,6. Kwaśne deszcze są skutkiem między innymi działalności człowieka: spalania paliw kopalnych, transportu samochodowego, rozwoju przemysłu. Często prowadzą do klęsk ekologicznych, tak jak to miało miejsce w Górach Izerskich. Kwaśne deszcze doprowadziły do całkowitego zniszczenia borów świerkowych porastających Góry Izerskie.

- a) Wyjaśnij, w jaki sposób powstają kwaśne deszcze jako skutek działalności człowieka, uwzględniając dwa rodzaje gazów odpowiedzialnych za powstanie tego zjawiska.

.....

.....

- b) Wyjaśnij, dlaczego bory świerkowe porastające zbocza Gór Izerskich były bardziej narażone na zniszczenie niż drzewostany lasów mieszanych z dużym udziałem buka i jawora porastające inne obszary Sudetów.

.....

.....

.....

Brudnopis